

Av. Mehmet Gün

Daha İyi Yargı Derneği Başkanı

Refah seviyesi hukukun üstünlüğüne bağlıdır.

Takılıp kaldığımız orta gelir tuzağından kurtulmak ve refahımızı yükseltmek için üretim yapan işletmelerimizi güçlendirerek ekonomik alanda uluslararası rekabet gücümüzü yükseltmemiz dünya ticaretinden aldığımız payı artırmamız gerekiyor.

Bunu gerçekleştirmek için iş yapma ortamını geliştirmemiz, makro ekonomik kararların zamanında ve isabetle alınmasını, öngörülebilir ve kestirilebilir olmasını sağlamamız, ekonomik işbirliklerini çoğaltmamız, işletmelerin serpilip gübüzleşmesine uygun şartları hazırlamamız gerekiyor. Öyle bir iş yapma ortamı oluşturmalıyız ki;

1. En başta işletmelerimizi katma değer yaratma, karlılık, inovasyon ve liderlik konularında uluslararası rakipleri ile rekabet edebilir hale getirmeliyiz. Bunun için ise küçük işletmelerimizi, birleştirerek orta ve büyük boy işletmelere dönüştürmeli, oldukça büyük boyutlara ulaşmış olan aile şirketlerinin çoğunluk hisselerini halka açarak varlıklarını onlarca yıl başarı ile sürdürebilir hale getirmeliyiz.
2. Tırnaklarla kazıyarak sıfırdan oluşturulan küçük işletmelerimizin krizlerde kaybolup gitmesini önlemeli, irili ufaklı bütün işletmelerimizi hızla kurumlaştırmalı, profesyonel yönetilmelerini, güçlenerek büyümelerini ve sürdürülebilirliklerini sağlamalıyız.
3. İşletmelerimiz arasındaki işbirliğini kişisel güvene dayalı olmaktan çıkarmalı, söze değil senede itibar etmelerini sağlamalı, aynı ekosistem içinde kümelenen, tedarik zincirleri içinde birbirlerine bağlı işletmelerimiz arasındaki sinerjileri güçlü ortaklıklara dönüştürecekleri hukuki güvenlik ortamını oluşturmalıyız.

Aynı veya nakdi sermaye ile entelektüel sermayeyi, girişimcinin risk alma iştahı ile profesyonel yönetimin güvenini bir araya getirmeli daha başarılar elde etmeliyiz.

Girişimcilerimiz işletmelerini güvenle birleştirebilmeli, kolay ve güvenli olarak ortaklıklar kurabilmeli, gerektiğinde zarar görmeden, dolandırılmadan, husumete düşmeden ayrılabilmelidir.

4. İşletmelerimizin değer üretimini ve sürdürülebilirliğini en öne almalı, üretime dahil olan herkesin işletmenin değerli paydaşları olduklarını kabul etmeli, adil bir paylaşım dengesi kurmalı, üretim yerlerimizi zengin patronun fakir işçiyi sömürdüğü yerler olarak gören anlayışı değiştirmeliyiz.

5. Üreticilerimizi korsan, taklit, lisanslı veya fason üretir olmaktan çıkartıp verimli çalışır, yenilikçi, özgün ve katma değeri yüksek ürünler üretir hale dönüştürmeliyiz.

Küçük işletmelerimizin inovasyon kapasitelerini birleştirerek güçlendirmeli; yenilikler, buluşlar, know-how ve ticari sırlarını etkin olarak korumalıyız.

6. Tarihten beri en adi suçlar olarak kabul edilen emniyeti suistimal, zimmet, dolandırıcılık ve hırsızlık gibi suçları etkin olarak önlemeli, suç işleyenleri türlü bahanelerle aklamaya son vermeli, girişimcilere profesyonelleri çekinmeden işe alma güveni vermeliyiz.

İşletmelerin hayati nitelikte gayri maddi değerleri olan işleri, müşterileri, çalışanları ve sair sırları çalarak gerçekleştirilen iş hayatı hırsızlıklarını, sanayi casusluğunu etkili olarak önlemeliyiz.

6. Devlet ve ekonomi yönetiminin makro politika, kararlar ve işlemlerinde bilime aykırılığı, keyfiliği, görevi ihmal ve ihlal durumlarını kesin olarak önlemeli, kurala dayalı ekonomi yönetimini tesis etmeli, ekonominin performansına ilişkin sağlıklı istatistiki bilgilere zamanında erişebilmeli, kurumlara güven oluşturmaliyiz.

Türk parasının değeri korunmalı, olabilecek değer kayıpları öngörülebilir, kestirilebilir olmalıdır.

Para politikası ve ekonominin makro yönetimi işletmelerimizi uzun vadeli planlar yapmaya, verimlilik artırıcı rekabet gücü kazandıracak yöntemleri benimsemeye ve gerçekleştirmeye yönlendirmelidir.

7. Yönetim sistemimiz ve hukukumuzla her alanda iç ve dış itibarımızı yükseltmeli, böylelikle işletmelerimizin uluslararası piyasalarda finansmana, yetkin insan kaynaklarına, teknolojiye ve sair imkanlara rakipleri olan yabancı işletmelerin edinebildiği veya daha ehven şartlarla ve maliyetlerle erişebilmelerini sağlamalıyız.

Hem işletmelerimiz hem de devlet yöneticilerimiz ileri hukuk disiplini altında faaliyet gösterirse bütün bunları kolaylıkla gerçekleştirebiliriz. Hukuk disiplini işletmelerimizi başarıya ulaştırır, ülkemize uluslararası rekabet gücü kazandırır.

Keyfi ekonomi yönetimi, öngörülemez, kestirilemez ve güven vermeyen makro politikalar ve kararlar işletmeleri zora sokar, zorluklarla biriktirilen değerleri bir çırpıda telef eder, görece zayıf olan işletmelerin kaybolmasına neden olur.

Ekonomide her 7- 10 yılda bir yaşanan iniş - çıkışların, birçok işletmenin zaman içinde iflas ederek yok olup gitmesinin sebebi kötü yönetimdir.

Hukukun üstünlüğünde rekabet, uluslararası rekabet gücü kazandırır.

Uluslararası rekabette en önde olan ileri demokrasiye sahip, özgürlükçü yüksek refah ülkelerinin başarısının sırrı hukukun üstünlüğünü sağlayarak temel hak ve özgürlükleri koruyup geliştiren bağımsız yargıya sahip olmalarıdır.

Tükenmez doğal kaynaklara sahip olmalarına karşın uluslararası rekabette ve halkın refahını artırmada geri kalan hibrit ve orta demokrasiye sahip ülkelerin temel kusuru ise yargı bağımsızlığını sağlamamış, hukukun üstünlüğünden, temel hak ve özgürlüklerinden ödünler vermeleridir.

Hukukun üstünlüğü endekslerinde 136 ülke arasında 117. sıraya düşerken Türkiye'nin ekonomisi dünyanın en büyük 16. ekonomisi iken 21. sıraya, kişi başı milli gelirimiz 12 bin 500 dolar seviyesinden 8,000 dolar seviyesine geriledi. Bu da bize gösteriyor ki; hukukun üstünlüğünde ilk 20 ülke arasına girebilsek ekonomimiz dünyanın en büyük 10 ekonomisi arasına girmesi işten bile değil.

Hukukun üstünlüğünde ilk sıralara girebilmemiz yargının görevini özgürce yapabilir ve çağdaşları ile aynı seviyelerde hizmet verir olmasına, herkese karşı hukukun üstünlüğünü sağlamasına, kanun önünde herkesin eşitliğini gerçekleştirmesine bağlıdır.

Fakat ülkemizde hem yargı kurumu hem de hukukun üstünlüğü ciddi şekilde aksamaktadır. Bu iki sorun birbiriyle iç içe geçerek kördüğüm olmuş; her iki sorunda içinden çıkılmaz bir hal almıştır. Ancak dikkatli bir incelemede yargı sorununun hukukun üstünlüğünün aksama sebebi olduğu görülmektedir.

Gerçekten de yargı, temel görevi olan hukukun üstünlüğünü gerçekleştirme kapasitesine ve yeterli imkanlara sahip değildir:

- En başta, yargı kaliteli hizmet üretecek yalın, iyi işleyen şeffaf ve hesapverir bir yapıya sahip değildir. Yargı, toplumun ihtiyacına uygun nitelikte, kaliteli, makul maliyetli hizmet verememektedir.
- Yargı, kaliteli hizmetin en birinci şartı olan bağımsızlıktan yoksundur. Yargının üst yönetimi gibi işleyişi de yürütmeye ve siyasi bir karakter olan adalet bakanı ve yardımcısına fiilen bağımlıdır.
- Yargıya tam hâkim olan cumhurbaşkanı ve adalet bakanının hata, ihmal, kasıt ve keyfilikleri, hatta suçları nedeniyle soruşturulmaları fiilen imkansızdır.
- Yargı, görevini yapması için gereken yetkin insan kaynaklarına ve modern yargılama süreçlerine sahip değildir. Yargının insan kaynaklarını teşkil eden hâkim ve savcılarının çoğu çok genç ve tecrübesizdir.
- 2022'de 180.000 kişi olan hukukçu insan kaynağına sahip olmasına, yargının ihtiyacı olan nitelik ve tecrübelerde 5 yıldan daha fazla tecrübeye sahip 60.000'den fazla hukukçu olmasına rağmen, yargılamalardaki iş yükü çoğunluğu 3 yılın altında tecrübeye sahip genç hakimlere yıkılmaktadır.

- Yargılamalardaki iş yükü yargının insan kaynakları arasında dengeli dağıtılmamakta; iş yükünün 10'da 9'u iş gücünün 10'da 1'ni teşkil eden hakimlere bırakılmakta; iş gücünün 10'da 9'unu teşkil eden avukatlara ise iş yükünün sadece 10'da 1'i emanet edilmekte, böylece bir yandan yargılamalar geciktirilirken diğer yandan avukatların savunma hakkı fiilen kısıtlanmaktadır.
- Arkaik yargılama süreçleri gecikmeler olmaksızın ve hatalar yapılmaksızın hizmet vermeyi imkânsız kılmaktadır. En uzun 3-4 ay sürecektir olan davalar, en yetkin ticaret mahkemelerinde bile 4-5 yıl sürmekte; istinaf ve temyizlerle birlikte süreler 10 seneyi bulup aşmaktadır.
- Yargı, olağan işlevini göstermek için bile yürütmenin izin vermesine bağımlıdır. Kamu görevlileri suç işlediğinde soruşturulmalarına idari amirleri olan siyasi yöneticiler karar vermektedir. Devleti yöneten siyasiler devletin kendi yargısına güvenmemektedir.
- Siyasiler suç işlemiş olan kamu görevlilerini yargılanmaktan kurtarma, masum olanları ise haksız soruşturular ve uzun süren davalarda süründürme imkanına sahiptir. Bürokratların siyasileri dengelemesi mümkün değildir. Tersine siyasilerin keyfiliklerine boyun eğmesi, onlarla işbirliği yaparak hukuka ve etiğe aykırı davranışlarına ortak olmaları kaçınılmazdır.

Yargının yukarıda özetlenen sorunları, en başta kamu görevlilerinin ve iktidara karşı hukukun üstünlüğünü ciddi derecede aksatmaktadır.

Oysa en başta devletimizi yönetenlere emirlerindeki kamu görevlilerine hesap sorabiliyor, görevlerini ihmal veya suistimalleri halinde herhangi bir izin almaya gerek almadan soruşturabiliyor olmalıyız. Bunlar mümkün olmadığı, yöneticiler ve kamu görevlileri hesapverir olmadığı için devasa devlet gücünü kullananları hukukun üstünlüğü yoluyla sınırlandıramıyoruz.

Örneğin paramızın değerinin bekçisi olan TCMB yetkililerine hesap sormalıyız ama soramıyoruz.

Öte yandan kamu görevlilerine hesap sorması için görev verdiğimiz yargı mensuplarına zaten hesap sorulamıyor. Yani hesap sorması gerekenlerin kendisi hesapverir değil.

Hukukun üstünlüğü, onu gerçekleştirmekle görevli olan yargının kendi içinde ciddi şekilde aksamakta. Yargı mensuplarının suçlarının soruşturması kendi meslektaşları ve kurumlarının izin vermesine bağımlıdır. Mensuplarının fiilen dokunulmaz hissettiğini bazı hakimlerin AİHM'nin, Anayasa Mahkemesinin kararlarına uymayı tartışma konusu yapabilmesinden anlayabiliriz.

Öte yandan, hakimleri göreve alıp tayin eden, Danıştay ve Sayıştay üyelerini seçen HSK'nın üyelerinin tamamını siyasiler atamakta. Böylece siyasete tam bağımlı olan HSK'nın yargının idaresine ilişkin kararları 1981 yılından beri yargı denetimi dışında. Üstelik HSK'nın karar alabilmesi ve işlevini göstermesi adalet katılmasına bağımlıdır. HSK, adalet bakanının istediği kararları alan karşı çıktığı kararları alamayan yürütmeye tam bağımlı bir kuruldur.

Bu şartlarda zaten siyasallaşmış bir kurum olan HSK vasıtasıyla yargının siyasallaşması da siyasi rakipleri bastırmak için bir araç olarak kullanılması da kaçınılmaz bir sonuçtur.

Bu durum ülkemizin yönetim sisteminin oldukça kusurlu, hibrit demokrasi seviyesinde olmasına neden olmakta; sorumsuz fakat dokunulmaz olan yönetim hataları girişimcilerimizi başarısızlığa mahkûm etmektedir.

Ayakta kalabilen işletmelerimiz sisteme güvensizlik içinde adeta bir kişisel ilişkiler hukuku oluşturup sürdürülebilenlerdir.

Öte yandan yargıya itimat edemeyen girişimciler zorunlu veya çok yüksek getirisi olmadıkça işbirliklerinden kaçınmakta, işletmelerimiz bücür kalmaktadır.

Yargı sorununun çözümü hukukun üstünlüğü sorununun da çözümünü sağlayacak aynı zamanda demokrasiyi ileri seviyeye getirecektir. Oluşacak özgürlük ve hukuki güvenlik ortamında girişimcilerimiz, işletmeler serpilerek gübüzleşerek ve uluslararası rekabet gücümüzü katlayacaklardır.

Yargıyı yüksek derecede güven duyulacak bir kamu hizmeti kurumu haline getirmek; meşruiyetinin gereği olarak topluma kaliteli hizmet vermesi temel reform hedefi olarak belirlenmelidir. Yargı en başta devletin kendisi itimat edeceği şekilde geliştirilmelidir.

Derneğimiz Türk yargısının temel sorunlarına çözüm bulmak ve yüksek itimadın gerektirdiği nitelikleri kazandırma gayesi ile 10 seneden fazla bir süredir çalışmaktadır. Bu süredeki birikimlerini 9 ana başlıkta yenilikçi çözüm önerileri geliştirmiş, A'dan Z'ye Türk Yargı Reformu ismi ile kitap halinde yayınlayarak uluslararası alanda ve Türkiye'de tartışmaya açmıştır.